

Романова О. О.,

Харківський торговельно-економічний інститут Київського національного торговельно-економічного університету

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ МОВЛЕННЕВОЇ КУЛЬТУРИ СТУДЕНТІВ-НЕФІЛОЛОГІВ

У статті розкрито особливості формування професійної мовленнєвої культури молодих спеціалістів. Розглянуто проблему взаємозв'язку мови та культури мовлення сучасного фахівця.

Ключові слова: професійна мовленнєва культура, культура мовного спілкування, професійна культура, культура мовлення.

В статье раскрыты особенности формирования профессиональной языковой культуры молодых специалистов. Рассмотрена проблема взаимосвязи языка и языковой культуры современного профессионала.

Ключевые слова: профессиональная языковая культура, культура языкового общения, профессиональная культура, языковая культура.

The features of young specialists' professional language culture, the language culture intercommunication problem of modern specialist's language are considered in the article.

Key words: professional language culture, the culture of language communication, professional culture, language culture.

На сучасному етапі загальна культура майбутнього фахівця пов'язується з досконалим оволодінням українською мовою, опануванням лексичними, стилевими тонкощами, вмінням послуговуватися її багатством у професійній діяльності, в усіх сферах життя і діяльності суспільства. Сьогодні ринок праці висуває нові вимоги до спеціаліста, вбачаючи в ньому не лише фахівця, а й людину, яка усвідомила, що висока професійна мовленнєва культура є запорукою успіху і конкурентоспроможності. Володіння навичками спілкування, вміння налагоджувати контакт, толерантність, доброзичливість, працездатність, вміння вирішувати професійні питання на комунікативному рівні є невід'ємною часткою цілої низки факторів, наявність яких впливає на успішне вирішення завдань професійної діяльності.

На сьогодні проблема вивчення ролі й місця мови в культурі спілкування кожного студента є найактуальнішою, оскільки у зв'язку з інформатизацією та комп'ютеризацією нашого життя молодь дуже мало читає книг. Це призводить до того, що мова для більшості студентів стає безбарвною, “сухою” через те, що вони майже не читають художніх творів, тому їй не можуть використовувати синонімічні можливості мови, урізноманітнювати свою лексику, що збіднює словниковий запас майбутнього фахівця.

Проблемі формування органічної мовної особистості присвячені праці Л. Кравець, Л. Мацько, Л. Паламар, Л. Струганець, Я. Чорненського. Науковці підкреслюють важливу роль мовної освіти у формуванні професійної мовленнєвої культури.

Л. Мацько визначає мовленнєву культуру як “вміння володіти мовою” [2, с. 7]. Також існує думка, що мовленнєва культура – це загальноприйнятий мовний етикет [4, с. 12]; культура мислення та культура суспільних і духовних стосунків людини [1, с. 38]. У свою чергу, професійна культура – ступінь досконалості професійного розвитку людини [3, с. 202]. Таким чином, професійну мовленнєву культуру фахівця можна розглядати як важливий компонент його загальної культури, що визначає здатність до ефективного спілкування в контексті професійної діяльності. Вона синтезує в собі комплекс знань, цінностей, способів поведінки, необхідних у ситуаціях ділового спілкування та умінь гнучко реалізовувати їх на практиці з метою забезпечення ефективної професійної діяльності.

Під формуванням професійної мовленнєвої діяльності ми розуміємо роботу щодо усвідомлення необхідності сприйняття мови як засобу не лише комунікації, а й пізнання об'єктів дійсності. Студенти повинні зрозуміти, що професійна мовленнєва культура – це фахово зорієнтоване використання мовних норм, які забезпечують мовне оформлення процесу та результатів професійної діяльності.

Найважливішим завданням, на нашу думку, є піднесення мовної / мовленнєвої культури української еліти, озброєння знаннями стилістичних багатств рідної мови насамперед молоді, яка здобуває вищу освіту й використовуватиме слово як знаряддя праці, носій інформації, професійну вербальну зброю та засіб духовного впливу.

На заняттях з дисципліни “Українська мова (за професійним спрямуванням)” для студентів економічних спеціальностей використовуються цікаві фахові тексти, які розширюють світогляд майбутніх спеціалістів, наприклад: “Типи економічних систем”, “Виникнення та становлення вітчизняного аудиту”, “Сутність та особливості державного кредиту” тощо. У методичних вказівках до виконання практичних робіт із теми “Терміни у професійному мовленні” значна увага приділяється етимологічним довідкам, цікавим вправам та завданням, що примушують студентів працювати над усним професійним мовленням. А у пропонуваніх завданнях із теми щодо стилів мовлення викладач орієнтує студентів на вміння добирати мовні засоби відповідно до задуму та форми висловлювання.

Розвиток культури мовлення особистості є складним процесом. Високої мовної довершеності досягає та людина, яка багато працює над своєю мовою, прагне правильно й логічно мислити та говорити. Чистота мовлення тісно пов'язана з правильністю та нормативністю, якщо у мовленні немає лексичних, стилістичних, орфоепічних та інших порушень, воно вважається чистим.

Чистота мовлення виявляється у трьох аспектах: орфоепії, слововживанні та інтонаційному аспекті. Метою занять є формування стійких навичок літературної мови, правильного слововживання, вміння розпізнавати ненормативні елементи, які засмічують мову.

Висока культура мови – це не інтелігентська забаганка, а життєва необхідність. Тому мова спеціаліста, на нашу думку, має свідчити про його високу культуру, освіченість. Тож плекання культури мови студентів – обов'язок кожного викладача. Наше завдання – берегти, як скарб, рідну мову, поглиблювати знання студентів з

основ української мови, вчити їх свідомо ставитися до своєї мови, постійно відчувати відповідальність за рідне слово. Інакше, як писав К. Паустовський: “Людина, байдужа до рідної мови, – дикун ... Байдужість до мови пояснюється цілковитою байдужістю до минулого, теперішнього і майбутнього народу”.

Мова – лише дзеркало нас самих. Зазирнімо до нього, як у власну душу. Що побачимо? Що почуємо?

Погляди співпадають – погляди збігаються

Включити мікрофон – увімкнути мікрофон

Поступили кошти в об’ємі – надійшли кошти в обсязі

Закон виглядав би наступним чином – закон був би таким

В протилежному випадку – в протилежному випадку

Поставити відмітку – поставити позначку

Приділити увагу – звернути увагу

Мова – не тільки засіб державного спілкування, а феномен, дотичний до культури, духовності, самовизначення нації. Українська мова є високо розвинутою, європейською, пов’язаною з глибокими і багатими традиціями прадавньої цивілізації.

Робота зі студентами у вищому навчальному закладі негуманітарного профілю дає підстави зробити невтішний висновок щодо культури індивідуального мовлення студентів. Стрімке та постійне прискорення й оновлення сучасного життя перетворюють спілкування в молодіжному середовищі на динамічну систему, що стимулює зміни комунікативних форм і є для молоді самостійною цінністю. Наслідком своєрідного бажання переінакшити світ на свій лад є молодіжний сленг та жаргон – певна динамічна частина мови, що спирається на її систему й розвивається за законами цієї мови. У мовленні студентів часто спостерігається захоплення жаргонізмами. Засвоєння літературної мови на сьогодні становить певні труднощі для студентів, що не досить часто спілкуються українською мовою. Втрата контролю над власним мовленням призводить до появи слів-паразитів: *так би мовити, значить, ну, як кажуть* тощо. У фаховій літературі визначені деякі соціально-психічні механізми розвитку молодіжного сленгу та жаргону.

Основний принцип молодіжного сленгу – виклик суспільству, неприйняття його норм, зразків, що призводить до низької мовної культури молоді. Сленгова, жаргонна лексика в основному складається із запозичень з російської та англійської мов, що найчастіше контактують з українською. Основний спосіб творення молодіжної лексики – фонетична адаптація лексем російської мови: *пошуришати – швидко йти, швидко говорити; свиснути – зникнути, покликати; почесати – йти швидко; роздуплитися, розчехлитися – зрозуміти, намагатися зрозуміти щось; втирати – розповідати, доводити свою точку зору; відморозуватися – уникати чого-небудь, ко-го-небудь; клюкати, квасить – вживати спиртні напої; врубитись, вишварити – швидко зрозуміти, сприйняти інформацію; знать – подавати з перебільшенням будь-яку інформацію; змитись – піти без дозволу; морозити – говорити нісенітницю; брякнути – зателефонувати; туканити, тормозити, втикати – не розуміти; прохавати, прохавити – зрозуміти.*

Чималу частку лексики становлять неадаптовані жаргонізми: *“оторваться” – активно відпочити; “лечить” – доводити свою точку зору; “отстой” – щось дуже низької якості; “париться” – довго думати, щось вирішувати; “тупить” – не розуміти, погано сприймати інформацію.*

Для студентського сленгу характерне використання фразеологізмів, переважно емоційно забарвлених, стилістично знижених, наприклад: *“знать понти” – говорити неправду; “вести базар, правити базар” – вести пусті розмови, розмовляти; “збити фішку” – укласти вигідну угоду; “їздити по вухах” – надокучати; “вилетіти в трубу” – зазнати поразки.*

Заслужують на увагу вигуки, якими молодь передає своє захоплення, не тільки великою їх різномістовною кількістю (*клас, кайф, супер, круто, кльово, чумово, йо, вау*), але й тим, що всі вони можуть передавати, залежно від ситуації, зовсім протилежні емоції – радість, розчарування, захоплення, подив, роздратування. Тому зрозумілі вони можуть бути тільки в контексті та з урахуванням міміки, жестів та інтонації.

На жаль, і нині деякі фахівці послуговуються суржилом, жаргоном, сленгом, не тільки в побутовій, але й у науковій, навчальній, професійній та інших сферах. Вони не володіють мовою належною мірою, не знають норм, не вміють нею правильно користуватися, і, отже, не завжди можуть правильно сформулювати думку і в усній, і в письмовій формі, що у професійній діяльності має виняткове значення.

Робота з формування професійної мовленнєвої культури студентів є неодмінним етапом їх професійного удосконалення. Без високої мовної культури неможливо виховати високоосвіченого, морально стійкого, патріотично налаштованого професіонала.

Культура мови – показник загальної культури людини. Згадаймо крилату фразу Сократа “Скажи що-небудь, щоб я тебе побачив”, якою давньогрецький філософ образно визначив роль мови в характеристиці людини.

Отже, рівень розвитку культури мовлення фахівця відображає рівень розвитку його інтелекту, бо імідж фахівця передбачає обов’язкове володіння державною мовою на орфоепічному, лексичному, орфографічному, граматичному та стилістичному рівнях. Тому сьогодні важливою справою національного відродження України є піднесення культури мови суспільства, насамперед молоді, яка здобуває вищу освіту і використовуватиме її як знаряддя праці та носій інформації.

Література:

1. Культура фахового мовлення : Навчальний посібник / За ред. Н. Д. Бабич. – Чернівці : Книги-XXI, 2006. – 496 с.
2. Мацько Л. І. Культура української фахової мови : Навч. посіб. / Л. І. Мацько, Л. В. Кравець. – К. : ВЦ “Академія”, 2007. – 360 с.
3. Глумачний словник сучасної української мови : Близько 50000 слів [уклад. І. М. Забіяка]. – К. : Арії, 2007. – 512 с.
4. Чорненький Я. Я. Українська мова (за професійним спрямуванням). Ділова українська мова / Теорія. Практика. Самостійна робота : Навч. посіб. / Я. Я. Чорненький. – К. : Центр навчальної літератури, 2004. – 304 с.